

Proces dekolonizacji w Afryce

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Proces dekolonizacji w Afryce

Źródło: [The National Archives UK](#), OGL v1.0, [Link](#).

Kontynent afrykański uznawany jest za kolebkę rodzaju ludzkiego. Znajduje to potwierdzenie w licznych odkryciach archeologicznych i badaniach paleoantropologicznych (np. w Etiopii oraz w RPA). W Egipcie powstała cywilizacja, której liczne osiągnięcia (np. w sferze kultury, nauki, sztuki, gospodarki czy politycznej organizacji państwa) należały do pionierskich. Czasy nowożytne były natomiast okresem politycznej i gospodarczej ekspansji mocarstw europejskich w Afryce – zakończonym dopiero na początku XX wieku. Towarzyszył temu proces kolonizowania kontynentu przez mocarstwa europejskie. W pierwszej połowie XX wieku w Afryce jedynie Etiopia (Abisynia) i Liberia były państwami, które zachowały niepodległość.

Twoje cele

- Wyjaśnisz pojęcie dekolonizacji.
- Wymienisz mocarstwa kolonialne.
- Uzasadnisz przyczyny dekolonizacji w Afryce.
- Poznasz chronologię dekolonizacji Afryki.

Przeczytaj

Dekolonizacja jest to proces wyzwiania się narodów z zależności kolonialnej i tworzenia niepodległych państw na dawnych terytoriach zależnych. Może następować za porozumieniem stron, w sposób pokojowy, lub na skutek powstania, rewolucji czy innego konfliktu zbrojnego.

Dekolonizacja Afryki to proces historyczny, który odbywał się na znacznym obszarze kontynentu po zakończeniu II wojny światowej. Polegał on na uzyskiwaniu samodzielności i suwerenności przez terytoria pozostające dotychczas w stosunku zależności kolonialnej do państw europejskich (Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii, Portugalii, Belgii i Włoch) oraz formowaniu się nowych, niezawisłych państw afrykańskich. Nie zawsze ruchy niepodległościowe miały charakter pokojowy. Do historii w tym względzie przeszła wojna o niepodległość Algierii, która przez lata była krwawo tłumiona przez Francuzów. Usamodzielnianie się kolonii nie było ograniczone wyłącznie do Afryki, lecz obejmowało wszystkie kontynenty, gdzie znajdowały się zamorskie posiadłości państw europejskich.

Do połowy XX wieku zarówno europejskie mocarstwa kolonialne, jak też nowe mocarstwa światowe dysponowały znaczną przewagą wojskową i technologiczną. Niektóre tereny zależne otrzymywały pewną suwerenność, chociaż uprzywilejowana była w nich ludność biała. Np. Francja w 1946 roku zmieniła swoją konstytucję i przekształciła się w Unię Francuską, natomiast ludy kolonialne uzyskały prawo tworzenia samorządów kontrolowanych przez Paryż. Dopiero w 1958 roku Unię przekształcono we Wspólnotę Francuską, a kraje kolonialne i zależne uzyskały prawo ograniczonej autonomii. Jednak proces dekolonizacji faktycznie już trwał i autonomia nie była w stanie zablokować dążeń niepodległościowych francuskich kolonii.

Kolejnym, bardzo istotnym czynnikiem w procesie dekolonizacji były przeobrażenia, które nastąpiły w koloniach pod wpływem II wojny światowej. Przede wszystkim mieszkańcy kolonii walczyli u boku przedstawicieli metropolii. Odnosili w tej walce sukcesy i mieli zasługi, dlatego też oczekiwali docenienia - tymczasem zdemobilizowanym żołnierzom spoza metropolii nawet nie zapewniono godziwych warunków życia. Kolonie produkowały na potrzeby wojny szereg produktów, jak chociażby żywność. II wojna światowa przyczyniła się więc do rozwoju ekonomicznego, zwiększyła aktywność społeczeństwa. Powstawały organizacje polityczne, społeczne, gospodarcze. Społeczność kolonii stawała się samodzielna. Zwiększyła się liczba osób wykształconych, które edukację odbywały bardzo często w metropoliach. Nie bez znaczenia było również to, że mocarstwa wyszły z wojny osłabione i utrzymanie kolonii stanowiło dla nich problem (stawało się coraz bardziej kosztowne). Ich zainteresowanie koloniami skupiało się wyłącznie na pełnej eksploatacji swoich posiadłości - nie zamierzały natomiast ponosić kosztów utrzymania i rozwoju tych terenów. Przeciwno temu zaś wyraźnie protestowała społeczność kolonii.

W przypadku procesu dekolonizacji szczególnie ważne są dwa akty: 20-letni plan przyjęty w 1952 roku przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, który zakładał przygotowanie terenów nieautonomicznych do niepodległości, a także uchwalona w grudniu 1960 roku przez ten sam organ *Deklaracja w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym*. Mimo że deklaracja nie była aktem wiążącym, stała się dla krajów pozbawionych niepodległości podstawą do starań o pełną niezależność. Ostatnim ważnym aktem było uchwalenie przez Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucji w listopadzie 1972 roku, w której podkreślono, że kolonializm stanowi zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa światowego.

Proces dekolonizacji Afryki przebiegał na różne sposoby. Kraje kolonialne albo otrzymały wolność w wyniku wycofania się mocarstwa pokonanego w wojnie, albo uzyskały niezależność na drodze pokojowych pertraktacji, albo też musiały tę niezależność wywalczyć. I tak na przykład Algieria o swoją niepodległość walczyła w latach 1954–1962. Co ciekawe, większość państw uzyskała niepodległość na drodze pokojowej za sprawą stopniowego wycofywania się metropolii z danego terytorium,

W latach 50. XX wieku niepodległość uzyskały takie kraje jak: Libia, Maroko, Sudan, Tunezja, Ghana i Gwinea. Apogeum tego procesu przypadło na lata 1960–1968, a rok 1960 jest nazywany „Rokiem niepodległości Afryki” (wówczas 17 państw uzyskało niepodległość: Kamerun, Togo, Mali, Senegal, Madagaskar, Kongo Belgijskie, Somalia, Dahomej – obecnie Togo, Niger, Górna Wolta – obecnie Burkina Faso, Wybrzeże Kości Słoniowej, Kongo Brazzaville, Gabon, Nigeria, Mauretania). Do końca 1968 roku niepodległość uzyskały jeszcze: Sierra Leone, Tanzania, Burundi, Ruanda, Algieria, Kenia, Malawi, Zambia, Gambia, Botswana, Lesotho, Mauritius, Suazi, Gwinea Równikowa. Lata 70. przyniosły niepodległość: Gwinei Bissau, Mozambiku, Republiki Zielonego Przylądka, Komorów, Wyspom Św. Tomasza i Książęcej, Angoli, Seszeli, Dżibuti. W roku 1980 niepodległość uzyskało Zimbabwe, a w 1990 – Namibia.

Najmłodszymi niepodległymi państwami kontynentu są: Erytrea (od 1993) oraz Sudan Południowy (2011), który oddzielił się od Sudanu. Natomiast na ostateczne uzyskanie statusu niepodległości lub niezależności oczekują jeszcze: Sahara Zachodnia (okupowana od 1979 przez Maroko), posiadłości brytyjskie (m.in. Św. Helena) i francuskie (Reunion i Majotta) oraz Terytoria Hiszpańskie w Afryce Północnej (Ceuta i Melilla).

kondominium

terytorium podlegające wspólnym rządóm dwóch lub kilku państw; też: rządy sprawowane w ten sposób

Źródło: *Encyklopedia PWN*

secesja

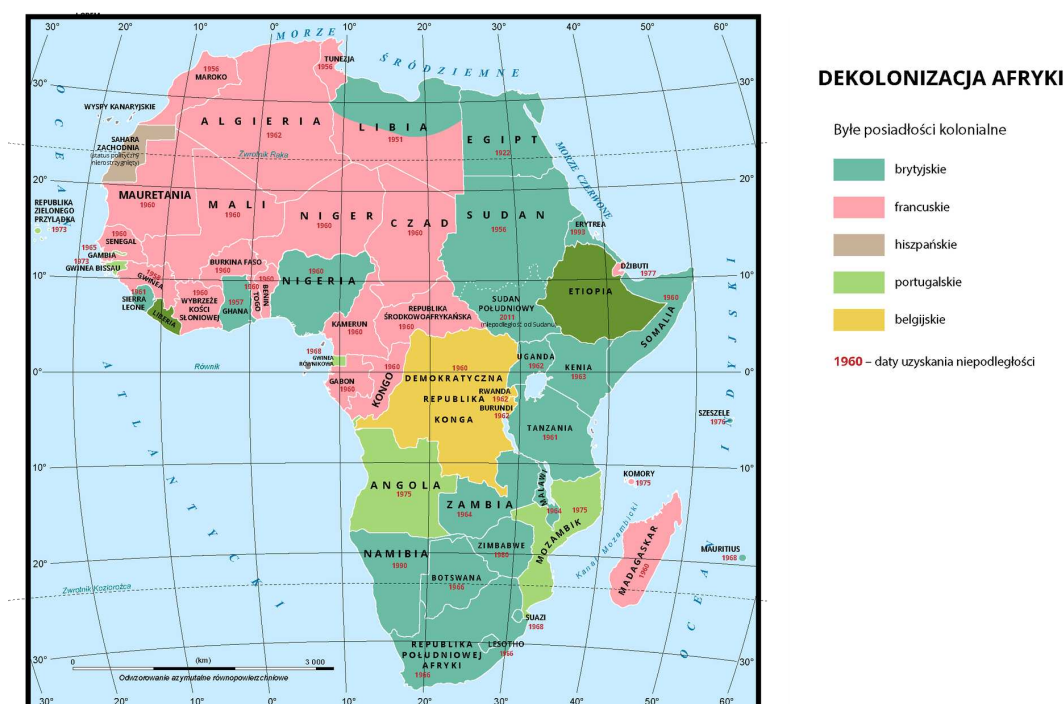
oderwanie części terytorium od dotychczasowego państwa w celu utworzenia nowego, np. odłączenie się Erytrei od Etiopii w 1993 roku lub wyodrębnienie się Sudanu Południowego z Sudanu w 2011 roku

Linia chronologiczna

W latach poprzedzających wybuch I wojny światowej jedynymi niepodległymi krajami w Afryce były Etiopia (Abisynia) i Liberia. Liberia powstała na terenach wykupionych przez Amerykańskie Towarzystwo Kolonizacyjne, którego celem było założenie niepodległego kraju zasiedlonego przez wolnych potomków czarnych niewolników, przesiedlonych tam z Południa USA. Pierwsi Afroamerykanie przybyli tam w 1822 roku, a już w roku 1847 ich kraj ogłosił deklarację niepodległości. Etiopia (pomijając włoską okupację 1936–1941) i Liberia nigdy nie utraciły swojej niepodległości – były to jedyne takie kraje w Afryce.

Polecenie 1

Poniżej zamieszczono suwak czasowy. Przesuwając go, zobaczysz dokładne daty i kraje, które w danym momencie dziejowym odzyskiwały niepodległość w Afryce, a także były mocarstwa kolonialne. Przeanalizuj podane informacje i przemyśl kolejność zdarzeń.

Mapa Afryki przedstawiająca dawny podział kontynentu między poszczególne mocarstwa

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>, oprac. na podstawie: E. Gaba; Patrol110 (Polish trans.), Data source: VMap-0 NGDC World Data Bank II, CC BY-SA 3.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Polecenie 2

Które mocarstwa kolonialne straciły najwięcej kolonii w latach 60. XX wieku?

Polecenie 3

Dlaczego rok 1960 jest nazywany „Rokiem niepodległości Afryki”?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wśród podanych państw zaznacz niepodległe w XIX wieku.

☐ Libia

☐ Egipt

☐ Liberia

☐ Ghana

Ćwiczenie 2

Dokończ prawidłowo poniższe zdanie.

Najwięcej państw w Afryce uzyskało niepodległość w roku:

☐ 1960

☐ 1966

☐ 1975

☐ 1956

Ćwiczenie 3

Zaznacz dwa mocarstwa kolonialne, które posiadały w Afryce najwięcej kolonii.

☐ Belgia

☐ Niemcy

☐ Wielka Brytania

☐ Włochy

☐ Francja

Ćwiczenie 4

Uzupełnij tekst wybranymi nazwami państw lub datami.

Najmłodszym państwem Afryki, które uzyskało niepodległość w 2011 roku jest .
Wcześniej, w 1993 roku niepodległość uzyskała , a w 1990 roku . Rokiem
niepodległości Afryki był rok . Wówczas 17 państw uzyskało niepodległość, a wśród
nich m.in. .

1956

1960

Sudan Południowy

Mozambik

Erytrea

Libia

1990

Namibia

Erytrea

Zimbabwe

Maroko

Etiopia

Madagaskar

Ćwiczenie 5

Przyporządkuj odpowiednie kraje do mocarstw kolonialnych, które sprawowały nad nimi kontrolę.

Francja

Nigeria

Gwinea Bissau

Zambia

Algieria

Czad

Erytrea

Libia

Mali

Sahara Zachodnia

Ghana

Malawi

Madagaskar

Wielka Brytania

Włochy

Hiszpania

Ćwiczenie 6

Przyporządkuj wymienione kraje do odpowiednich przedziałów czasowych uzyskania niepodległości.

Lata 1955–1964

Czad

Gambia

Mauritius

Mozambik

Dżibuti

Zimbabwe

Seszele

Botswana

Mauretania

Somalia

Gwinea Bissau

Nigeria

Lata 1965–1974

Lata 1975–1984

Ćwiczenie 7

Wstaw na osi czasu podane wydarzenia.

Połącz wydarzenia z datami

1990,

1966,

1975,

1980,

1962

uzyskanie niepodległości przez Algierię	
niepodległość uzyskuje Lesotho	
niepodległość Angoli	
Zimbabwe uzyskuje niepodległość	
Namibia staje się niepodległym państwem	

Korzystając z podanego tekstu, uzasadnij, że kolonialna przeszłość Afryki jest przyczyną występowania wojen domowych i międzypaństwowych na tym kontynencie.

((W 1977–78 doszło do największej w niepodległej Afryce wojny między Etiopią i Somalią, a 1978 do granicznej wojny tanzańsko-ugandyjskiej. Terenem wieloletnich krwawych konfliktów zbrojnych był też Czad, w którym interweniowała militarnie Libia, co spowodowało 1988 wybuch wojny czadyjsko-libijskiej. Przez wiele lat w walki w Czadzie była też bezpośrednio zaangażowana Francja, a pośrednio – USA i ZSRR. Do podobnych wydarzeń doszło także w Sudanie, Rwandzie, Burundi, Republice Środkowoafrykańskiej, Zairze (obecnie Demokratyczna Republika Konga), Zimbabwe i Lesotho. Do końca lat 80. walki partyzanckie toczyły się również w Saharze Zachodniej (POLISARIO przeciw okupacji marokańskiej) i w RPA (zbrojny ruch oporu czarnych przeciw apartheidowi). Po 1960 ujawniło się też w Afryce kilkadziesiąt sporów terytorialnych między państwami. [...]

Państwa Afryki znajdują się dopiero na wstępnym etapie konsolidacji narodowej i społeczno-politycznej, a doświadczenia niezależnej państwowości są jeszcze bardzo świeżej daty. Kraje afrykańskie są narażone na wewnętrzny rozkład na skutek nierozstrzygniętych problemów granicznych i etnicznych. Upowszechnianie się polityki „czystek etnicznych” może prowadzić do wojen domowych i międzypaństwowych, których celem stanie się tworzenie państw narodowych. Nie wróży to dobrze stabilizacji politycznej, gospodarczej i społecznej w perspektywie 1. połowy XXI w.

Źródło: *Afryka. Historia. Afryka w okresie niepodległości, Encyklopedia PWN*

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Ewa Malinowska

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Proces dekolonizacji w Afryce

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa II

Podstawa programowa:

VII. Podział polityczny i zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego świata: mapa podziału politycznego, system kolonialny i jego rozpad, procesy integracyjne i dezintegracyjne na świecie, konflikty zbrojne i terroryzm, podstawowe wskaźniki rozwoju.

Uczeń:

2. wskazuje na mapie obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w. i podaje przyczyny rozpadu systemu kolonialnego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wyjaśnia termin dekolonizacji,
- wymienia mocarstwa kolonialne,
- uzasadnia przyczyny dekolonizacji w Afryce,
- poznaje chronologię dekolonizacji Afryki.

Strategie nauczania: asocjacyjna, badawcza (problemowa)

Metody i techniki nauczania: blended learning, IBSE, flipped classroom (odwrócona klasa)

Formy zajęć: praca w grupach

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny, tablety, atlas, mapa ścienna, zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

Deklaracja w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym z dnia 14 grudnia 1960 roku (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 1514 (XV)), 14 grudnia 1960 r. Dostępne w internecie: grocjusz.edu.pl (dostęp 1.03.2021).

Historia Afryki od początku XIX wieku, M. Tymowski (red.), Ossolineum, Wrocław 1996.

PRZEBIEG LEKCJI

Przed lekcją uczniowie powinni przeczytać tekst e-materiału i *Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym*; powinni także zapoznać się z tematami poruszonymi podczas debaty i przygotować się do nich.

Faza wprowadzająca

- Czynności organizacyjne.
- Sprawdzenie ewentualnego zadania domowego.
- Przedstawienie celów lekcji.
- Wprowadzenie do tematu lekcji poprzez omówienie/przypomnienie pojęć: kolonializm, dekolonizacja, neokolonializm, niepodległość, suwerenność państw.

Faza realizacyjna

- Omówienie zasad wykonania zadania; zadaniem uczniów jest zinterpretowanie tekstów i przeprowadzenie debaty (wg uproszczonych zasad debaty oxfordzkiej).
- Nauczyciel omawia poszczególne etapy dekolonizacji Afryki – w trakcie pogadanki nauczyciel posługuje się wyświetlaną na ekranie osią czasu z e-materiałów; równolegle uczniowie wyszukują w atlasie lub wskazują na mapie ściennej Afryki kraje odzyskujące niepodległość.
- Nauczyciel omawia najważniejsze elementy dotyczące sytuacji politycznej i gospodarczej państw afrykańskich po odzyskaniu niepodległości i współcześnie.
- Prośba do uczniów o przedstawienie najważniejszych założeń *Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym*.
- Przedstawienie przez nauczyciela zasad organizacji debaty. W debacie uczestniczy od 8 do 10 uczniów, którzy podzieleni są na dwie grupy. Siadają przy stołach ustawionych po obu stronach sali lekcyjnej, pozostali uczniowie zajmują miejsca w ławkach.
- Debatą kieruje nauczyciel, udzielając głosu na przemian poszczególnym stronom (zaczyna strona broniąca tezy) i podsumowując wystąpienia.
- Każda runda wypowiedzi zwolenników i przeciwników dyskutowanej tezy trwa 3–4 minuty.
- Pozostali uczniowie głosują po każdej rundzie, przesiadając się na odpowiednią stronę sali lekcyjnej.

- **PROPONOWANE TEMATY DEBATY:**

- Czy kolonizacja była korzystna dla krajów Afryki?
- Czy obecna sytuacja gospodarczo-polityczna państw afrykańskich jest wyłącznie skutkiem kolonizacji?
- Czy Europa ma wobec Afryki dług do spłacenia?
- Czy w obecnym świecie dążenie państw do niepodległości jest uzasadnione?
- Podsumowanie wyników debaty przez nauczyciela.
- Prośba nauczyciela o wykonanie kilku wskazanych ćwiczeń z e-materiału i przedstawienie rezultatów.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań.
- Ocena aktywności i przypomnienie celów zajęć.
- Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

- Praca pisemna na temat problemów związanych z dekolonizacją (nauczyciel może wybrać jeden z proponowanych tematów debaty).
- Wykonanie pozostałych ćwiczeń zawartych w e-materiale i zapoznanie się z pozostałymi informacjami w domu.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium:

Grafika interaktywna może zostać wykorzystana podczas innych lekcji dotyczących podziału politycznego świata i regionalnego zróżnicowania rozwoju gospodarki świata (zakres podstawowy: VII. 1, 2, 3).